

Софийски университет «Св. Климент Охридски»

Юридически факултет

Катедра «Международно право и международни отношения»

Петьо Георгиев Вълков

докторант на самостоятелна подготовка

***ВЛИЯНИЕ НА „АЛБАНСКИЯ ФАКТОР“ НА
ТЕРИТОРИЯТА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЯ И
НЕГОВОТО ОТРАЖЕНИЕ ВЪРХУ СИГУРНОСТТА И
ЕВРОАТЛАНТИЧЕСКАТА ПЕРСПЕКТИВА НА
ЗАПАДНИТЕ БАЛКАНИ***

АВТОРЕФЕРАТ

за придобиване на образователна и научна степен „доктор“, научно направление 3.3. Политически науки (Международни отношения)

Научен ръководител:
Проф. д-р Пламен Пантев

декември 2018 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

I. Обща характеристика на дисертационния труд.....	3
1. Обект и предмет на изследването.....	3
2. Актуалност на изследването.....	4
3. Изследователски цели.....	5
4. Теза.....	6
5. Използвани подходи и методология.....	6
6. Научни приноси на изследването.....	7
7. Практическо значение на резултатите.....	8
8. Обем и структура на изследването.....	8
II. Съдържание на дисертационния труд.....	9
III. Публикации във връзка с материята на дисертационния труд.....	33

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Обект и предмет на изследването

През последното десетилетие на Балканите се развиват процеси, повлияни както от глобалните промени, така и такива, намиращи своя генезис в историческия и етнокултурен облик на народите. Налице е тенденция към изживяване на „ренесанс“ в своето развитие от страна на албанската общност, населяваща редица държави от Западните Балкани. Само преди няколко години границите на Балканите отново бяха прекроени с обявяването на независимостта на Косово от Сърбия. Този акт беше повлиян именно от дългогодишните амбиции на албанците, населяващи района на Западните Балкани за постигане на заветната цел - създаването на втора етническа албанска държава. Подобни процеси, преминали и през неизбежни въоръжени конфликти, повдигнаха въпроса за бъдещето и статута на всички албанци, живеещи извън пределите на „страната майка“ Албания. В държавите от региона, предимно с подчертан смесен етнически характер и силно изразени малцинствени маси се забелязва все по-ясно очертано желание за придобиване на по-широки правомощия, което се постига главно чрез отправяне на конкретни искания на политическо ниво, поставяйки на преден план „етнополитическата мобилизация“.

При използване на понятието „албански фактор“ се има предвид комбинацията с различна степен на влияние върху обществено-политическите процеси в Р Македония, евроатлантическата интеграция на държавата и въпросите по сигурността от страна на съставните му елементи - етнополитическата мобилизация, етническата идентификация, икономическият потенциал, политическото проникване, деструктивния характер, главно въз основите за радикализация на етноса и някои аспекти на религиозния прозелитизъм.

Обект на изследването е специфичното влияние на „албанския фактор“ на територията на Р Македония и неговото отражение върху сигурността и евроатлантическата перспектива на Западните Балкани. Отчита се изражението на този фактор спрямо външнополитическите интереси на Р България в контекста на динамично развиващите се и подчертано сложни, имащи исторически белези двустранни отношения на Р Македония с нейните съседи.

Предмет на дисертационния труд са въпросите за влиянието на „албанския фактор” на територията на Р Македония, взаимодействието му с останалите албански общности на полуострова, в САЩ и Западна Европа, въздействието му върху сигурността на Западните Балкани, Югоизточна Европа като цяло и последиците за българската външна политика и политика за сигурност. Особен интерес представляват системните взаимодействия на етническите групи в Р Македония, в рамките на Западните Балкани, Югоизточна Европа и с актуалните центрове на сила в съвременните международни отношения, с насоченост към търсене на ориентири на българската външна политика и политика за сигурност. Същевременно изследването се позиционира в рамките на Теорията на международните отношения, Теорията на външната политика и Изследванията в областта на сигурността. Използвана е и Теоретично-аналитичната рамка на „малката страна“.

2. Актуалност на изследването

Изследването е мотивирано от интензивно развиващите се процеси, свързани с албанската общност в региона. Акцент се поставя върху претенциите на Р Македония за мултиетническият и унитарен характер на държавата, която има аспирации за евроатлантическа интеграция, като това се разглежда през призмата на силно изразена обществено-политическа зависимост от „албанския фактор“.

През последните години в региона на Западните Балкани се развиват активни процеси на ислямизация, включително и на територията на Р Македония. Представителите на албанската общност са основен обект на радикализацията от страна на външни ислямистки структури. Това допълнително обосновава интереса към изследване на негативното проявление на този процес и неговото влияние върху „албанския фактор“ в контекста на проблематиката на сигурността и все по-актуалната тема за необходимостта от пълното доизграждане на Регионалната общност за сигурност (РОС). Именно с дооформянето на РОС се свързва и бъдещето на Западните Балкани. Търси се научно аргументирано обяснение защо едни Центрове на сила в международните отношения се стремят към изграждане, а други към разрушаване на РОС.

Фокусът на европейската външна политика, включително и на Р България като председателстваща Съвета на Европейския съюз, аргументира изследването на актуалните проявления и трансформация на „албанският фактор“, оказващи съществено влияние върху евроатлантическата перспектива както на Р Македония като самостоятелен суверенен субект, така и върху бъдещето на всички страни от Западните Балкани по пътя на всеобхватното им интегриране в НАТО и ЕС.

3. Изследователски цели

Цел на разработвания труд са:

А) да се разкрие механизма на оказване на въздействие върху вътрешно и външнополитическите процеси на Р Македония от страна на „албанския фактор“, отчитайки факта, че албанците са малцинство;

Б) разкриване на степента на влияние на „албанския фактор“, а също и разкриване на възможността и технологията за радикализация и ескалация на етническото противопоставяне;

В) разкриване на ролята и влиянието на политическите субекти вътре в Р Македония (обществени, партийни, държавни) по отношение на „албанския фактор“;

Г) отношението на центровете на сила ЕС, НАТО, САЩ, Русия и КНР спрямо „албанския фактор“ в Р Македония;

Д) дефиниране на предвижданията за вероятното развитие на разкритите тенденции и излизане с обосновани конкретни препоръки за политическо действие към българската външна и регионална политика и политика на сигурност – особено на базата на резултатите от проведените социални изследвания;

Е) разглеждане на проблема в перспектива, като се обръща внимание на бъдещето на Р Македония, в контекста на „албанския фактор“. Аргументирано посочване на различни възможни варианти на неговото проявление и вероятни последствия от това за региона, и в частност за България.

4. Теза

Теза на дисертационния труд е, че „албанският фактор” оказва директно и косвено влияние върху обществени, политически и други процеси, протичащи в Р Македония. Този фактор има ключова роля в бъдещото демократично развитие на страната и утвърждаването ѝ като мултиетническа държава, както и в интеграционните процеси на държавата и района на Западните Балкани. Теза на дисертацията също е, че представителите на албанската общност в Р Македония са основен обект на радикализация от страна на външни ислямистки структури и че на територията на страната се развиват активни процеси на приобщаване на албанците към радикални форми на исляма.

5. Използвани подходи и методология

Основната възприета методология при осъществяването на проучването е **контент-анализът**, който е използван за систематично изучаване на информацията и самите нейни характеристики за изследване на свързаните с нея социални обекти и явления. Крайната цел е формулирането на обективни и добре аргументирани изводи и заключения относно съдържанието на информацията. Основен обект за изследване чрез този метод са научни трудове, специализирани бюлетини и СМИ (публикации в списания, вестници и електронни издания). В съчетание с него са използвани методи, като **системен подход** (основно за формулиране целите на изследването чрез използване на сравнителен анализ на алтернативните опции и методи), **исторически подход** (разглеждане на проблема през призмата на историческото познание), **синтез** (използван е за свързването на отделни елементи от изследването в едно цяло и по този начин за изучаване същността на явлението, представляващо научен интерес), **анкета** (изготвяне на система за анализиране на общественото мнение на подрастващото население от различен етнически произход в страната по въпроси, имащи съществено значение към проблематиката на дисертационния труд), **интервю** (провеждане на предварително подготвени беседи със специално избрани за всеки случай въпроси с местни лица, като целта е добиване, анализиране и систематизиране на мнения и оценки, които не са налични в общодостъпната литература или медийно пространство, поради чувствителността на разглежданите теми) и **статистически анализ** (събиране,

обработка/групиране по отделни признаци и анализ на данни от проведени анкети с цел разкриване на същността, състоянието, тенденциите, закономерностите и зависимостите между изучаваното явление). В разработката са залегнали научни трудове при които са използвани метода на спешната антропология, цитати, становища, тези и интервюта на редица учени, анализатори и изследователи, както и мнения на респонденти от разглежданата държава.

6. Научни приноси на изследването

Приносите на дисертационния труд към изследването на проблематиката на разглеждания въпрос, но също и към Теорията на международните отношения, Теорията на външната политика и Изследванията в областта на сигурността са:

- Обосноваването на влиянието на „албанския фактор” в теоретичния контекст на концепцията за „етнополитическата мобилизация”.
- Допълване с многобройни аргументи, свързани с динамиката в развитието на „албанския фактор”, на валидността на концепцията за „балканската регионална общност за сигурност”.
- Верификация на теорията за политиката за сигурност на „малката страна“ в международните отношения с тестване на казуса с Р Македония и влиянието на албанския етнос върху политиката ѝ.
  - Детайлно описание, анализ и оценка на конкретните социално-политически и икономически процеси в Р Македония във връзка с влиянието на „албанския фактор” и конкретните въздействия на последния върху интеграцията на страната и Западните Балкани в НАТО и ЕС.
  - Научна новост е описанието и критичните оценки на взаимодействието между центровете на сила в сегашните международни отношения и албанската общност в Р Македония.
  - Възможните варианти на проявление на „албанския фактор” и вероятните последиствия от това за региона и за Р България.

7. Практическо значение на резултатите

На основата на постигнатите резултати от изследването се правят препоръки за по-нататъшната политика на Р България по разглежданите в дисертацията въпроси, както следва:

- използване на постигнатите резултати от изследването за нуждите на външнополитическия апарат на Р България, особено по отношения водената от нашата държава политика към албанския етнос както в Р Македония, така и в другите страни от региона. Вниманието следва да се фокусира върху положителното отношение на „албанския фактор“ към Р България, силните аспирации на етноса за евроатлантическа интеграция, политиката на „центровете на сила“ в международните отношения към него и геополитическото му позициониране в контекста на гравитирането около велика сила като САЩ;

- **изработеният аналитичен модел за изследване на влиянието на „албанския фактор“ на територията на Р Македония, може да бъде успешно използван и на територията на други държави от Западните Балкани, в които има албанско малцинство;**

- **подобен аналитичен модел може да бъде прилаган и по отношения на други „малки страни“ в различни региони по света, в които съществуват компактни малцинствени общности, имащи аспирации за увеличаване правата на етноса.**

8. Обем и структура на изследването

Дисертационният труд е с обем общо 245 стр., съдържа общо 163 източника на български, македонски, албански, сръбски, английски, руски и немски езици, както и 466 бележки в научния апарат на работата. В структурно отношение той се състои от заглавна страница, съдържание, списък на използваните съкращения, увод, три глави, заключение, библиография, теренни изследвания (интервюта) в табличен вид, приложения (важни за труда документи) и декларация за неплагатство.

II. СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.

Увод

В увода се обръща внимание на отчетената активност на процесите, развиващи се на Балканите, повлияни както от глобалните промени, така и такива, намиращи своя генезис в историческия и етнокултурен облик на народите. Акцентира се върху тенденцията за изживяване на „ренесанс“ в своето развитие от страна на албанската общност, населяваща редица държави от Западните Балкани. Извеждат се обектът и предметът на изследването, използваната методология, целите и задачите, направен е критичен преглед на литературата и са открити основополагащи заглавия на трудове и водещи автори както български, така и чуждестранни, занимаващи се с проблематиката на „албанския фактор“, Теорията на международните отношения, Теорията на външната политика, Изследванията в областта на сигурността и Теоретично-аналитичната постановка за „малката страна“ в системата на международните отношения. Посочена е структурата и е формулирана тезата, която се доказва последователно в съчинението. Тя основно се опира на следните постановки:

- „албанският фактор“ оказва директно и/или косвено влияние върху обществени, политически и други процеси, протичащи в Р Македония. Този фактор има ключова роля в бъдещото демократично развитие на страната и утвърждаването ѝ като мултиетническа държава. Тази теза се опира на концепцията за „етнополитическата мобилизация“, която подпомага разбирането на съдържанието и трансформацията на „албанския фактор“;

- „Албанският фактор“ има важна роля и в интеграционните процеси на държавата. Неговите актуални проявления и трансформация оказват съществено влияние върху евроатлантическата перспектива както на Р Македония като самостоятелен суверенен субект, така и върху бъдещето на всички страни от Западните Балкани по пътя на всеобхватното им интегриране в НАТО и ЕС. Евроатлантическата перспектива на държавата се обуславя от доизграждането на РОС с правни и институционни гаранции, произтичащи от членството в Съюза и Алианса;

- „албанският фактор“ има специфично въздействие върху външната политика на Р Македония и политика на сигурност със съответните последици върху региона на

Западните Балкани (разглеждайки държавата през призмата на теоретично-аналитичната рамка на „малката страна“ в системата на международните отношения);

- положителните и отрицателните проявления на „албанския фактор“ са в непосредствена зависимост както от вътрешнополитически фактори, така и от външни такива. Именно той в неговото радикално проявление, подтиквано от националистически идеи с етнически и исторически белези, представлява заплаха за РОС и това следва да бъде отчитано от политическия елит на всяка балканска държава;

- представители на албанската общност в Р Македония са основния обект на радикализация от страна на външни ислямистки структури и на територията на държавата се развиват активни процеси в направление приобщаване на този етнос към радикални форми на исляма.

Задачата на дисертационния труд произтича от поставените цели и доказването на тезата.

ГЛАВА I

АЛБАНСКИЯТ НАЦИОНАЛЕН ВЪПРОС И РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЯ

1. Албанският национален въпрос

Представя се кратка историческа ретроспекция като се търси генезиса на проблема и се разгледат проявленията му в развитие.

Идеята за „Велика Албания“ е основополагаща за албанския национализъм и тя в най-голяма степен намира своите корени от Призренската лига (1878–1881 г.), която покрай еманципаторските искания на албанския народ има и експанзионистични намерения спрямо съседните държави в това число, и териториите на които живеят мнозинство етнически „македонци“.

Когато се засяга различното разбиране и оценки на Призренската лига, като основен генератор на „велико-албанския въпрос“, е необходимо да се посочат вижданията на авторите от различна националност. Преобладаваща част от тези имащи

албанска етническа принадлежност подчертават националноосвободителния и обединяващ характер на Лигата, възвеличавайки нейното значение за прераждането на албанския народ.¹

Писателите от сръбската буржоазия към края на XIX в. и началото на XX в., напълно отричат прогресивното значение на Лигата, определяйки я като творение изцяло на Турция и подчертавайки на преден план нейния панислямски характер. От друга страна, интересен е прочитът на сръбската социалдемократия, която по това време счита, че Призренската лига има позитивна роля в борбата за национално освобождение на албанците.²

Тук е важно да се подчертае перцепцията на албанските националисти към ролята на Призренската лига. Според оценката на Синан Хасани, дадена в неговите мемоари, заслепени от миналото, албанските националисти създават култ към Лигата. Подчертава се, че по отношение на нейните повели те се отнасят както ислямски фундаменталисти спрямо Корана.³

Корените на сегашното състояние на нерешения до днес т.нар. албански национален въпрос следва да се търсят и в Букурещкия мирен договор от 1913 г., сложил край на Междусъюзническата война. Договорът намалява два пъти територията на Албания – Косовското поле става част от Сърбия, районите на Печ и Джаковица са дадени на Черна гора, а Гърция получава населението с етнически албанци Южен Епир. Териториалните придобивки са потвърдени след края на Първата световна война, а нещата не се променят съществено и след приключването на Втората световна война.

Албанският национален въпрос намира своето място и по време на „Втората Призренска лига“. По време на окупацията на албанските територии от нацистка Германия е основана нова организация. Тя има за цел да продължи идеологията на Лигата от 1878 – 1881 г. Учредителното събрание се състояло в Призрен (16 - 19.09.1943 г.). На него има представители на албанците от Косово и Метохия, Черна гора, западните покрайнини на днешна Р Македония и от Новопазарския санджак.

От гледна точка на съвременното развитие на „албанския национален въпрос“ и факторите, които му въздействат, интерес представляват промените, настъпили в

---

¹ Хадри, Али и Хайети, Идриз (реферати), Нуши, Паязит, брошурата „Призренската лига и нейното значение за национално и социално освобождение на албанците“, през 1978 г. в Прищина, по повод честването на 100 години от създаването ѝ.

² Суботич, Драган, „Две тези за сръбско-албанските отношения в гражданската и социалистическата мисъл на Сърбия“, сп. „Идеје“, 1987 г., бр. 5/6.

³ Хасани, Синан, „Косово – истини и заблуди“, Център за информация и публицистика, 1986 г., Загреб, стр. 53.

албанския национален характер след 1945 г. В тази връзка следва да се отбележи закъснялата модернизация на албанското общество и тезата на албанската изследователка Гентиана Хаджияхя, че формирането на модерното албанско общество и нация продължава до началото на 90-те години на XX в., а в известна степен и в определени насоки и след това.⁴

2. Дефиниране на понятието „албански национализъм”

Когато става въпрос за албанския национализъм в Р Македония трябва да се отчитат определени обстоятелства, свързани с албанското национално малцинство и редица външни фактори, които директно или косвено допринасят за развитието на националистическото мислене сред неговите поддръжници. В това отношение е особено важно да се отбележи силната връзка между представителите на този етнос в днешна Р Македония и албанците от Албания, Косово, Южна Сърбия и Черна гора. Именно приливът на етнически албанци от тези държави в Р Македония през годините е видоизменил демографската ѝ структура, което нанася значителна щета на славомакедонското население. Албанците в страната основно се концентрират в етнически компактни общини, обединявайки се от елементи на различаване от „македонското” население – език, религиозна принадлежност и традиции. Това допринася за хомогенизиране на тази национална група, особено към увеличаване на етническата дистанция между тях и славомакедонците. Албанският национализъм в Р Македония е под силно влияние на подобни тенденции в Албания и Косово. Трите държави в миналото се развиват с различна интензивност, но преди всичко с идентична нагласа на индоктринацията в албанския националистически дух. Той има за цел създаване на позиции, ценности и норми в албанското население, които предизвикват негативно отношение към съществуващи обществени принципи в Р Македония. Това е индикатор за реално съществуващ конфликт, чието разрешаване непременно влияе върху стабилността на държавата.⁵

---

⁴ Призренска декларация, Државна библиотека Климент Охридски, Скопје, 2001 г., виж. Цветановска, Мария, „Албанският фактор и бъдещето на Македония“, сп. „Геополитика“, Брой 2, 05.03.2009 г, достъпно на: <https://geopolitica.eu/spisanie-geopolitika/100-2009/broi2-2009/744-albanskiyat-faktor-i-badeshteto-na-makedoniya>, последен преглед на 07.11.2018 г.

⁵ Батковски, Томе, „Великоалбанската игра во Македонија”, Библиотека Опществена мисла - Скопје, 1994 г, стр. 12.

В тази точка се разглеждат част от теоретичните постановки на културните различия (М.Н. Neumeuer) - съществуването на „културен хибрид“ и „културната чувствителност“ (Пламен Пантев).

Търси се отговора на един от най-често задавания въпрос от изследователите на албанския национализъм (фактор) - **дали той е метод и средство на противодържавна активност или предимно е резултат на противоречия, свързани с развитието на албанската нация.**

3. Платформата „Велика Албания“

Посочват се причините за зараждането на тази идеология, нейното развитие през годините и мястото ѝ в обществено-политическия живот на албанците.

Най-силното проявление на тази идеология трябва да се търси след обявяването на независимостта на Албания на 28 ноември 1912 г. и при самото основаване на държавата. Тогава много албанци остават извън днешните ѝ територии – преди всичко в Косово и Р Македония. Оттогава досега е жива идеята за обединяване на всички албанци в една държава.

Тази платформа става основа за генерирането на политически дивиденди от албански партии в държавите от Западните Балкани, създаването на движения и формации, изповядващи националистическа идеология.

4. Възможни последици от реализирането на проекта „Велика Албания“.

Отговорът на въпросите какви биха могли да бъдат последиците от един акт на обединение на албанците в една държава и как биха изглеждали те, сравнени със запазване на сегашното положение в Западните Балкани, е изключително труден.

Според някои автори, днешното състояние на етническата карта, тенденциите и перспективите за региона налагат едно макар и не от най-добрите, но от най-приемливите и разумни решения - обединение на албанците в една държава. Това се представя като единствения път за спасяване на нови територии от трайно и безвъзвратно албанизиране и от **нови сблъсъци и етнически конфликти** с непредсказуеми последици. Ако днес Косово става тясно за албанците и част от тях се

прехвърлят към Р Македония, утре не само македонската държава, но и Балканите ще им бъдат тесни при един продължаващ, поощряван и целенасочено дирижиран демографски взрив, придобил вече характер на трайна демографска агресия.⁶ Разбира се тази проекция на решение би могло да стане само по пътя на мирните преговори със съседните държави, чрез помощта и посредничеството на водещите европейски държави и европейски институции, като не трябва да се забравят и интересите на центровете за сила като САЩ, Русия и Китай в региона.

Важно е да се отбележи, че евентуалните последици от реализирането на „Велика Албания“ биха довели до сериозни трусове на Балканите. Подобно обединение изглежда все по-нерационално в днешни дни, имайки предвид активно протичащите интеграционни процеси в държавите от този регион, силната мотивация и аспирации на албанския етнос за естественото премахване на границите и гарантиране на регионалната сигурност чрез влизане в ЕС и НАТО. От друга страна, съществуват подчертано националистически и дори радикални албански структури във всички държави от Западните Балкани, в които живеят представители на този етнос. В по-голямата си част те са обвързани с политически формации и тук се крие основната опасност от преекспонирането и употребата на националистическата идеология за генериране на тясно партийни цели. Не се изключва и възможността в бъдеще основите на платформата „Велика Албания“ да бъдат целенасочено използвани и от радикални ислямистки външни фактори, за което вече водещи европейски (Германия) и световни (САЩ) разузнавателни централи алармират.

5. Историческа ретроспекция относно развитието на „албанския фактор“ на територията на днешна Република Македония

Ситуацията с албанците в Р Македония се различава по своя характер и развитие от тази в Черна гора и Южна Сърбия. Тук „албанският фактор“ заема особено значимо място в обществено-политическия живот на страната и оказва пряко и косвено влияние върху всяка от системите и подсистемите на държавното устройство.

---

⁶ Величков, Йордан, „Решение ли е една „Велика Албания“?, издание за анализи – международна политика и сигурност „Експерт“, 02.06.2012 г., достъпно на: https://www.expert-bdd.com/index.php?option=com_content&view=article&id=1013:-m&catid=21:--&Itemid=34, последен преглед на 07.11.2018 г.

Отсъствието на адекватна и работеща държавна стратегия неизбежно води до появата на деструктивни демографски диспропорции. Албанците получиха мащабни възможности за осъществяване на албанизация и радикализация на пропагандистката си активност на територията на Р Македония, след като отделни нейни части бяха включени в границите на виртуална „Велика Албания“. Този процес започна през август 1941 г. в съответствие с кралския декрет, подписан от италианския регент в Тирана Джакомони.

Посочват се социално-икономическите изследвания на демографските промени в Р Македония през следвоенния период (от 1948 до 1971 г.), като се акцентира върху нарастването на числеността на населението в селата, където живеят албанци.

Високите темпове на раждаемост водят до интензивната концентрация на албанското население и постепенната албанизация, която представлява своеобразно „капсулиране“ на Западна и Северозападна Македония, където албанците се превръщат в мнозинство.

Според преброяването на населението от 2002 г., по официални данни от сайта на ЦРУ, албанците са 25,2% от населението на Р Македония (2 087 171 от юли 2013 г.), а броят на изповядващите исляма е 33,3%.⁷ Според прогнози на Pew Research Center, през 2030 г. мюсюлманите в страната ще достигнат 40,3% от населението.

Границата на междуетническо съжителство в Р Македония е прекратена в края на 2000 г. и началото на 2001 г., когато етническите албанци от Армията за национално освобождение (АНО) нападат силите за сигурност на страната.

На 13 август 2001 г. се подписва Охридското рамково споразумение (ОРС) от правителството на Р Македония и представители на етническите албанци. Споразумението прекратява въоръжения конфликт между Армията за национално освобождение и македонските сили за сигурност и поставя основата за подобряване на правата на етническите албанци.⁸ Споразумението е предшествано от Охридските дискусии (серия от разговори между албанските и македонски представители, заедно с представители от САЩ и Европейския съюз).

---

⁷ CIA, World Factbook, Macedonia, People and Society, 26.03.2013 г., достъпно на: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mk.html>, последен преглед на 07.11.2018г.

⁸ Brunnbauer, Ulf. Daskalovski, Zhidas, Engström, Jenny, Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe, „ISN“, 2002, достъпно на: <http://www.isn.ethz.ch/isn/Digital-Library/Publications/Detail/?ots591=0c54e3b3-1e9c-be1e-2c24-a6a8c7060233&lng=en&id=115700>, последен преглед на 01.04.2015 г..

6. Ролята на Охридското рамково споразумение и проблеми с пълното му прилагане

Подчертава се важноста от подписаното ОРС с посредничеството и под натиска на международната общност. То продължава да представлява един от много важните документи, не само за Р Македония като унитарна държава, но и за всички страни от Балканите. Цялостното прилагане на клаузите от ОРС определят в голяма степен и бъдещото съществуване на Р Македония като мултиетническа и демократична държава. В същото време това се явява и условие за запазване на сигурността и мира в региона. В табличен вид на стр. 57-58 се посочва представителността на албанския етнос в отделните министерства на Р Македония, съгласно ОРС. Подчертават се и проблемите с изпълнението на ОРС.

Може да се очаква, че и в бъдеще пълното прилагане на ОРС ще бъде основа за дискусии, освен на обществено, то и на най-високо политическо ниво. Чрез Споразумението албанският фактор, основно посредством своите политически лостове ще се опитва да увеличава влиянието си в Р Македония. Имайки предвид, че пълното прилагане на ОРС е обвързано с Копенхагенските критерии, а от там и с интеграцията на държавата в ЕС, следва да се прогнозира неговата поетапна пълна реализация, въпреки обструкциите, които среща този процес. Това неизбежно ще доведе до естествено увеличаване на ролята и важноста на албанския етнос в страната.

7. Основи на етнополитическата мобилизация

Една от основните характеристики на съвременните общества, особено тези на Балканите, е тяхната мултиетничност. Независимо дали в конституциите на страните те са определени като национални държави, те имат в състава си граждани от друга етническа принадлежност, което в по-малка или по-голяма степен ги прави многонационални.

Активността на етническите групи в рамките на обществото са различни. Така в някои общества етническите групи се включват в обществения живот на страната, а в други се отдалечават (т.е. се капсуловат, което е предпоставка за сепаратистки тенденции).

Очевидно е, че етническите групи (особено на малцинствата) работят активно в посока на положително използване на своята етническа идентичност, с цел получаване политически, икономически, културни, социални, религиозни и други права, а не рядко и към постигането на автономия или създаването на собствена държава. Най-често последното се постига чрез проникване в дълбочина на вътрешнополитическата система на страната, целенасочени дейности за самоопределение и увеличаване на тяхното влияние върху всички аспекти на общественно-политическия живот на държавата, което води в повечето случаи към остро етническо противопоставяне или нарастване на идеологията за отцепване на определени привърженици на малцинствена общност. Подобна е ситуацията в Р Македония, където ясно се очертава етническата диспропорция между славомакедонците и албанците.

В тази точка се изследват теоретични обосновки на редица изявени автори (Г. Моска, Д. Хоровиц, Р. Волфингер, М. Вогт, С. Хънтингтън, Р. Гър и Б. Харф), разглеждащи концепцията за „етнополитическата мобилизация“, като чрез нея се обосновава влиянието на „албанския фактор“ на територията на Р Македония.

8. Националните проблеми на Република Македония в контекста на теорията за външната политика и политика за сигурност на „малката страна“ в системата на международните отношения

Изследванията на концепцията за „политиката и сигурността на малката страна“ са обект на интерес повече от век както за чуждестранни, така и за български учени. Те не са разколебани както от трайните терминологични проблеми, обгърнали тази концепция, от признаването на международното публично право за суверенното равенство на всички държави, така и от разнообразните трансформации, които системата и структурата на международните отношения претърпяха през последните години.⁹

Въпросът за политиката на „малките страни“ и тяхната сигурност е част от теоретичната проблематика за силата, съюзите и интеграцията в международните отношения, изследванията по сигурността, морфологията, структурата, функционирането и управлението на системата на международните отношения.

---

⁹ Пантев, Пламен, „Международните преговори в областта на сигурността“, Изд. Софи-Р, С., 2006; 2-о изд. 2009, стр. 236.

Необходимостта от третирането на този въпрос произтича от постоянната актуалност на оцеляването на „малките страни“ в международните отношения – проблем, който не засяга мнозинството големи и силни държави през последните три-четири века.¹⁰

Според данните на македонския Държавен институт за статистика¹¹ (на македонска литературна норма: „Државен завод за статистика“) по всички горепосочени параметри Р Македония отговаря на класификацията на „малката страна“.

За Р Македония е напълно в сила и определението, което дават Краузе и Сингър за „малките страни“ – „държави, чиито дипломатически и материални ресурси са толкова ограничени, че техните ръководители се фокусират главно върху техния териториален интегритет, а не толкова върху преследването на по-далечни глобални цели“.¹²

Разглеждайки Р Македония през концепцията за „малката страна“ е важно да се отбележат изведените от П. Пантев пет основни аспекта на проблема, които са :

1. Статута на неутралитет и произтичащите от него изисквания.
2. Релацията „доминиране / подчиненост“ в отношението на силните и големи и относително по-слабите и малки държави.
3. Съюзването в международните отношения и възникващите за „малките страни“ възможности.
4. Отражението на интеграцията в рамките на ЕС върху сигурността на „малките страни“ членки.
5. Военната сигурност и как „малките страни“ биха могли да я гарантират за себе си.¹³

Изследвайки тази проблематика се прави опит да се отговори на въпросите защо е толкова важно разширяването на хоризонтите на знанието за „малките страни“ и доизграждането на балканската общност за сигурност.

---

¹⁰ Ibid, стр. 239.

¹¹ Официален сайт на Държавния институт за статистика на Р Македония: <http://www.stat.gov.mk/>, последен преглед на 07.11.2018 г.

¹² Krause, Valker, Singer, David, J., „Minor Powers, Alliances, and Armed Conflict: Some Preliminary“, in Reiter, Erich and Gaetner, Heinz (Eds). „Small States and Alliances“, pp. 15-16.

¹³ Пантев, Пламен, „Международните преговори в областта на сигурността“, Op.cit., стр. 243-244.

ГЛАВА II

„АЛБАНСКИЯТ ФАКТОР“ В РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЯ И ОТРАЖЕНИЕТО МУ ВЪРХУ СИГУРНОСТТА В ДЪРЖАВАТА

1. Развитие на албанското присъствие в политическия живот на Република Македония след обявяването на независимостта

Проследява се историческото развитие на причинно-следствените връзки на „албанския фактор“ в политическия живот на Р Македония.

Появата на световната карта на независима Р Македония в резултат на проведените се в края на 1990 г. първи парламентарни многопартийни избори и референдумът за независимост от 08.09.1991 г., предизвикан от тези избори, поставят за пръв път след разпадането на СФРЮ въпроса как ще съжителстват в рамките на новата държава етнически албанци и „македонци“.

За независимостта на Р Македония по време на референдума своята поддръжка дадоха 95% от гласуващите. Важно е да се напомни, че референдумът за независимост беше бойкотиран от страна на по-голямата част от етническите албанци в Р Македония, което въпреки че не влияеше на позитивния му изход, все пак отвори редица въпроси за легитимността на новосформираната държава. Това особено се отнася до възприятията на някои от основните етнически групи. Албанците в страната се притесняваха от статута им в новата държава. Те се страхуваха да не бъдат третирани като малцинство, след като десетилетия бяха считани за националност в СФРЮ. Според голяма част от експертите, изследващи процесите на демокрацията, консенсусът между различните групи в обществото (етнически, религиозни и др.) по отношение на въпросите какво е „народ“ и какво е „държава“ представляват основното пред условие за изграждането на демократично общество. Оттук неуспехът да се включат всички етнически групи при основаването на държава се оценява като пропусната възможност за постигане на консенсус, което през първите години от независимостта на Р Македония не беше важно за политическия елит в страната, но впоследствие негативният ефект от това, постепенно набира сила и оказва влияние все по-силно върху всички сфери на обществено-политическия живот.

На 11-12.01.1992 г. в страната се провежда референдум за автономия от страна на етническите албанци. Според данни (15.01.1992 г.) на радио „Белград“ над 90% (други източници посочват - 94%) от етническите албанци в Р Македония дали вота си, като 99% от тях били „ЗА“ автономия. Не са достъпни неоспорими официални данни за проведения референдум. Той никога не е признат от правителството на Р Македония, както и резултатите обявени от неговото провеждане.¹⁴ Това, обаче дава основание на анализатори както в страната, така и от региона да обърнат особено внимание на потенциалните конфликтни предпоставки и то с много силен и изразен мотив – борбата за етническо и национално самоопределение.

Особено важно за албанците от Р Македония се явява последното десетилетие на ХХ век. За първи път те се организират в политически партии и се превръщат в политически и социален субект. Правата на етническите албанци и тяхното присъствие във всички сфери на обществото е приоритет на албанския политически елит, особено тенденцията да се подобри отрицателната представа за етноса, наследена от практиките на бивша Югославия. Следва да се вземе предвид политиката и реториката на формираните тогава албански политически партии в Р Македония.

Проследява се появата на първите политически субекти, представители на албанския етнос в страната. Същевременно ясно се забелязва тенденцията, че водещите албански политически партии се възползват от всяка възможност за деклариране и извоюване на допълнителни правомощия за етноса.

2. Влиянието на политическите субекти от албанския блок в Република Македония

Проследява се развитието на основните формации в албанския политически блок в Р Македония. Оценява се и се анализира тяхното прогресивно участие в парламентарната дейност и управлението на страната.

С увеличаването на албанското присъствие в Събранието на Р Македония и заемането на високи постове в правителството от страна на представители на този етнос се забелязва тенденция към нарастване влиянието и ролята на албанските партии във всички сфери на обществения живот. „Албанският фактор“ постепенно се

---

¹⁴ Chronology for Albanians in Macedonia, Center for International Development and Conflict Management, 16.07.2010 г., достъпно на: <http://www.cidcm.umd.edu/mar/chronology.asp?groupId=34301>, последен преглед на 13.02.2015 г.

превръща в особено важна и неизменна част от „общата формула“ за мирно съжителство и икономически просперитет на държавата. Роля за това има и лидерското поведение и силния авторитет на Албания (особено по отношение членството на страната в НАТО) сред представителите на този етнос в Р Македония, докато колабориращата със Сърбия славомакедонска върхушка постепенно губи своите позиции и одобрение сред населението на страната.

През годините със затвърждаване на своята политическа представителност и дейност, партиите от албанския блок в Р Македония започват да изместват фокуса от първоначално прокламираните общи идеи и цели, като защита и борба за повишаване на правата на албанците в страната. Сред различните политически субекти, представители на този етнос започва да се наблюдава борба за идентичност и привличане на електорална подкрепа, което дава нова насока в развитието на „албанския фактор“ в държавата.

Посоката на бъдещото развитие на „албанския фактор“ в Р Македония зависи в голяма степен от политическата воля на управляващите в страната и ясното дефиниране и осъзнаване на човешките и европейски ценности. В бъдеще особено влияние върху формирането на целите и плановете на албанската общност в държавата ще оказва, водената политика от съседните държави като Албания, Косово, Гърция, Сърбия и България спрямо Р Македония. Основополагаща ще остане връзката Тирана-Тетово-Прищина, а като „светлина в тунела“ ще се представят аспирациите на страната за членство в ЕС и НАТО.

3. Проблеми с межкултурния диалог в Република Македония

Разглеждайки понятието „межкултурен диалог“ следва да се уточни, че в научната литература за него няма еднозначно определение. По своята същност този процес може да се окачестви като съдържащ отворен и характеризиращ се с уважение обмен или взаимодействие между индивиди от различни етноси и религии, групи или организации с различен културен опит или светоглед.

Дълго време межкултурният диалог е възприеман предимно като диалог между две или повече национални култури, между национални държави. Днес идентичността е налице както на субнационално, така и на национално и на наднационалното ниво. Следователно е важно диалогът да се състои в самите

национални държави, в самото общество – между мнозинството и малцинствата, между различните групи в даденото общество.¹⁵

Следва да се отбележи, че проблеми на межкултурния диалог се наблюдават във всички страни от Западните Балкани, каквато е Р Македония. Това се дължи основно на етническото, религиозно и културно разделение, характерно за всички бивши републики на СФРЮ. Случаят с Р Македония е по-специален поради ясно изразеното албанско малцинство, борещо се за своето самоопределение, обществено позициониране, етническа, културна и лингвистична идентичност.

4. Идеята за формиране на „Република Илирида“ в Република Македония

От обявяването на независимостта на Р Македония периодично се появяват провокативни изяви и действия от страна на радикални и националистически фигури и движения, представители на албанския етнос, в контекста на федерализация или кантонизиране на определени райони от страната. През годините са правени редица опити за популяризиране на идеята, относно отделянето на територии от Р Македония, населени предимно с албанци, с цел провъзгласяването на т.нар. Република Илирида.

В тази точка се проследяват реакциите и становищата на основните политически партии както в славомакедонския, така и в албанския блок в страната, относно опитите за формиране на „Република Илирида“.

5. Емиграционни процеси и икономическото влияние на албанската диаспора в Република Македония

Протичащите в Р Македония през последните две десетилетия социално-икономически и политически трансформации допринасят за развитието на миграционните процеси сред населението на страната. През този период, всички райони на държавата се характеризират с увеличаване броя на гражданите, които я напускат по различни причини. Поради нарастващото влияние на тези процеси върху различни сфери в обществения живот, сериозно внимание на проблема започва да се обръща през 2005 г., предимно от отделни кръгове в академичните среди. Още първите

---

¹⁵ Маркова, Елица, дискусия „Межкултурен диалог – единни в многообразието?“, ПЛАН Д - Преоткриване и допринасяне за солидарността в обединена Европа, гр. Русе, 04.04.2008 г., стр. 4.

теренни проучвания на научни изследвания показват в своите анализи, заключения и препоръки, че този процес е оказвал влияние и ще продължи да бъде важен фактор, с пряко въздействие върху общественно-икономическия живот в Р Македония.¹⁶ Същият е наречен в някои от докладите „социален феномен”, а като най-засегнат етнос се посочва албанския.

Според доклад на Световната банка (2013 г.), повече от 20% от населението на страната е емигрирало, което нарежда Р Македония сред първите държави в Европа с подобна негативна тенденция и с високи показатели за емиграция (спрямо броя на населението).¹⁷ Подобна тенденция е отчетена още през 2011 г.¹⁸

Тенденцията за нарастване на емигрантите от Р Македония е пряко свързана с постъпването на финансови ресурси в страната, изпращани от гражданите на Р Македония зад граница. Средствата пристигат по два основни канала: финансови трансфери от емигранти до роднини в страната или направените от тях разходи и инвестиции по време на краткосрочни пребивавания в родината. Влизането на тези средства в държавата оказва съществено влияние върху нивото на безработицата и социално-битовото положение на част от населението. Значителен брой семейства за размерите на Р Македония (по данни от различни източници в границите 140 000-160 000 домакинства) разчитат в голяма степен на средствата, изпращани от роднини зад граница.

Официалните стойности на финансовите средства, постъпващи в страната от емигранти са относително занижени. Това се дължи на обстоятелството, че са на базата на официално регистрираните банкови трансфери. Същевременно параметрите на паричните постъпления в държавата, изпращани от други неофициални канали, не могат да бъдат отчетени и контролирани. Основен обект на тези трансфери са представители на албанския етнос в страната. Важно е да се отбележи, че официалните държавни органи избягват да коментират въпроса. От една страна, защото вкарването на тези пари в икономиката оказва временен благоприятен ефект и спомага за частичното покриване на значимия за страната търговски дефицит, но и възможност за подпомагане ръста на „сивата икономика”. Същевременно отварят въпроси за реалния

---

¹⁶ „Impact of migration on child growth in Albania and Macedonia”, 9 August 2013, Analytica, Regional Research Promotion Program in the Western Balkans and ACSER, p. 4.

¹⁷ World Bank, „Country Data”, 2013 г., достъпно на: <http://data.worldbank.org>, последен преглед на 07.11.2018 г.

¹⁸ Uzonov, V., „Macedonian Emigration: History, Trends and Current Profile”, *Instinianus Primus Law Review* Vol. 2, No 2, 2011.

брой на напусналите пределите на Р Македония (от всички етноси) и демографския проблем, пред който съществува вероятност да бъде изправена държавата в бъдеще.

6. Основаване на Религиозна общност на православните албанци в Република Македония

След редица спекулации през последните няколко години по отношение на възможността за появата на нова религиозна общност в Р Македония, представляваща малцинствен етнос, в началото на 2015 г. са предприети конкретни действия за реализирането на подобно намерение.

На проведено (25.10.2015 г.) заседание в гр. Скопие (ул. „Димо Хаджидимов“ №103) от инициативен комитет, с водеща фигура проф. д-р Бранислав Санадиновски (член на *Демократичния съюз за интеграция*) е взето решение за основаване на Религиозна общност на православните албанци в Р Македония.

Този акт би могъл да бъде използван за генериране на напрежение между двата основни етноса в Р Македония, като подобно противопоставяне е възможно да се използва и за извличане на партийни дивиденди в контекста на използването на националистически платформи.

7. Радикализацията сред албанския блок в Република Македония

С особена важност се разгледа въпросът свързан с радикализацията сред албанската общност в Р Македония. Тази тема става особено актуална след зачестилите случаи на убити албанци от региона на Западните Балкани, включително и в Р Македония при участието им в бойни действия на страната на радикални ислямистки организации в различни конфликтни точки по света (основно на територията на Сирия и Ирак). През последните няколко години са налице директни индикации за разпространение на подобни радикални идеи на територията на държавата, които доведоха до сериозно ескалиране на напрежение като генерираха притеснения в компетентните правителствени органи и страх сред обществото. Страната е свидетел и потърпевша от дейността на подобни радикални структури. При всички тях, албанският етнос заема основно място. Именно, това даде основание за извършването на допълнителни научни разработки и проучвания на възможността от широка

радикализация на представители на този етнос както в Р Македония, така и в регионален план.

Като приоритет на това изследване е поставен генезиса на проблема и предпоставките за радикализиране на отделните индивиди, представители на албанския етнос в Р Македония. Акцент се поставя, освен на мотивите за участие на местни албанци в бойни действия на страната на радикални ислямистки групировки, така и върху проблема с реинтеграцията на завръщащите се бойци в страната.

8. Процес на ислямизация сред албанския етнос в Република Македония

През последните няколко години на територията на Р Македония протича процес на засилваща се ислямизация на определени слоеве от населението. Албанците, като най-силно изявяващи се представители на ислямската религия в страната (по официални данни от 2002 г. в Р Македония има 33% мюсюлмани¹⁹, от тях около 80% са се определили като част от албанския етнос) са считани за основния обект, върху който се извършва подобна целенасочена дейност.²⁰

На базата на направен анализ от проведено теренно изследване (01-06.2016 г., включващо интервюта с представители на албанския етнос в Р Македония) е установена изключително тревожна тенденция за силното религиозно обвързване, водещо до радикализация предимно на подрастващите представители на албанския етнос в страната. Основните засегнати райони са тези на Скопие, Куманово и Тетово.²¹

След проведени десетки интервюта (в периода 12.2015 г – 05.2016 г.) от респондента (Калтрина Селими) със завърнали се в Р Македония местни участници от бойните действия в Сирия е направен анализ относно мотивите за заминаване и поведението им след тяхното завръщане в страната, както и предпоставките за реинтеграцията им в обществото.

---

¹⁹ „Преброяване на населението, домакинствата и жилищата на Р Македония - 2002 г.“, Държавен институт за статистика на Р Македония, книга том XIII от 03.05.2005 г., достъпно на: <http://www.stat.gov.mk/PrikaziPoslednaPublikacija.aspx?id=54>, последен преглед на 07.11.2018 г.

²⁰ Селими, Калтрина, анализатор в сферата на сигурността и междуетническите отношения в НПО „Analytica“, проведено интервю на 14.06.2016 г. в Скопие.

²¹ Ibid

9. Тенденции за развитие на междуетническите отношения в Република Македония (анкета)

За да се очертаят тенденциите за развитието на междуетническите отношения е направен синтез-анализ на основата на проведена (17-28 октомври 2016 г.) анкета сред населението на Р Македония, като основна целева група са подрастващото поколение (студенти и висшисти) от двата основни етноса („славوماкедонци“ и албанци) в страната.

Зададените въпроси в анкетата целят ясно дефиниране на позицията, ориентацията и тенденциите в нагласите на младите в Р Македония, относно етническия мир и толерантността в отношенията между етносите.

Анкетният лист дава основа да се направи графично изобразяване, последващи анализ и прогнози на базата на дадените отговори като се диференцират обектите на зададените въпроси по пол, възраст, образование, етническа и религиозна принадлежност.

ГЛАВА III

ЦЕНТРОВЕТЕ НА СИЛА В МЕЖДУНАРОДНИТЕ ОТНОШЕНИЯ И „АЛБАНСКИЯТ ФАКТОР“ В РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЯ

Очевидният политически и обществен интерес към трансформацията на международната система, еволюцията на „центровете на сила“ (САЩ, Русия, Китай, ЕС и НАТО) в съвременния свят²², противоборството между тях в определени сфери на интерес и на различни нива, включително чрез използването на „малки страни“ като инструмент за постигане на целите им, мотивира изследването в този труд на политиката и влиянието, което оказват те върху „албанския фактор“ в Р Македония, като субект, имащ специална и неделима роля при формирането и функционирането на вътрешнополитическите отношения и институции, както и по отношение на външната политика на страната.

---

²² Пантев, Пламен, „Центровете на сила в международните отношения и проблемът за поляритета през XXI век“, Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“, София, 2014 г., стр. 15.

1. ЕС и НАТО – „албанският фактор“

Има голям брой научни изследователи и експерти, следящи развиващите се процеси на Балканите, които застават с оптимизъм зад позицията, че въпреки емоционалните разисквания досега на тема решаване на албанския национален въпрос, няма реални, официални и конкретни действия в направление създаване на нова държава. Застъпниците на тази теза са на мнение, че няма воден нито политически дебат в Албания, нито такъв между отделните държави на Балканите, който да удовлетворява интелектуалните претенции и да държи сметка за конституционно-правните аспекти. Това е така, защото евентуална промяна на границите в региона може да предизвика поредица от събития, които ще бъдат трудно контролируеми и ще доведат до множество жертви.²³

Според експерта по международно право от Р Македония Ветон Лятифи, особено важно е нито в Албания, нито извън нея да съществуват планове за дневен ред, които включват реализацията на идеята за „Велика Албания“.²⁴ Съзнанието за принадлежност към етническата група съществува и това може да се види от факта, че юбилейната годишнина от създаването на албанската държава се празнува не само в Албания, но и навсякъде, където живеят албанци. Той, обаче, застава зад разбирането, че официално има само един дневен ред - **интеграция на Западните Балкани в ЕС**. Затова почти единодушно някои от най-влиятелните албански политици в региона изтъкват, че само чрез интеграцията на всички балкански страни в НАТО и ЕС ще бъде осъществена мечтата за живот на албанците в една държава.²⁵

Индикативно за перцепцията на „албанския фактор“ към перспективата ЕС и НАТО е изказването на считаният за лидер на албанците в Р Македония и бивш лидер на пара-военната АНО - Али Ахмети, чиято партия ДСИ организира (2012 г.) тържеството по случай стогодишнината от независимостта на Албания: „един народ, който търси правата си, не може да не зачита правата на другите“.²⁶ Коалиционният

---

²³ „Мечтата за Велика Албания все още е жива“, инф. агенция „Dnes“, 28.11.2012 г., достъпно на: <http://www.dnes.bg/world/2012/11/28/mechtata-za-velika-albaniia-vse-oshte-e-jiva.174121>, последен преглед на 07.11.2017 г.

²⁴ Ibid

²⁵ Ibid

²⁶ „Бериша: Албанският национализъм е европейски“, инф. агенция „ТЕМА daily“, 26.11.2012 г., достъпно на: <http://temadaily.bg/publication/5606%0%91%0%b5%0%80%0%b8%0%88%0%b0%0%90%0%bb%>

партньор в управлението на всички правителства на Р Македония през последните 10 години и председател на ДСИ - Ахмети посочи, че албанците „живеят заедно с македонците, които уважават като техни съграждани. „Това очакваме и от тях - да бъдем уважавани. По този начин се изгражда стабилност на Балканите. По този начин може да има мир и заедно да се присъединим към ЕС и НАТО. Правим всичко възможно да превъзмогнем историческите вражди. След като това направиха Франция и Германия, това означава, че и на Балканите е възможно“.²⁷

Обръща се подчертано внимание на изследване на Института за демокрация „Societas Civilis - Skopje“, проведено през 2014 г., по отношение на общественото мнение относно македонския процес на присъединяване към ЕС. Направен е и мини лонгитудинален анализ чрез анкета за поддръжката на гражданите на Р Македония към евроатлантическата общност в края на 2016 г. Този анализ за македонския процес на присъединяване към ЕС е функция за продължаване на изследването от 2014 г. Следователно, то използва установения теоретично-аналитичен модел на определяне на детерминантите на подкрепа за членството на Р Македония в ЕС, като същевременно се сравняват емпирични констатации от 2014 г. и 2016 г.²⁸

В контекста на защитаваната в този труд теза, следва на преден план да се подчертае извода, напълно аргументиран от данните на проведеното изследване от „Societas Civilis - Skopje“, че *„албанският фактор“ в Р Македония категорично подкрепя аспирациите на страната за членство в ЕС.* Одобрението към евроатлантическата интеграция на държавата от страна на албанската общност запазва константните си стойности през изминалите години и дори отбелязва тенденция към повишение. Това се дължи на общата стратегия на всички албанци в региона за обединяването им в едно общо евроатлантическо семейство. Постепенното отпадане на съществуващите на този етап формални граници между държавите на Балканите, в които има значими албански общности, в т.ч. и Р Македония, както и осигуряването на свободен достъп до пазарите на труда в Западна Европа, представлява изключително силен мотивообразуващ фактор за представителите на този етнос. Също така, следва да се подчертае, че членството на Р Македония в ЕС и НАТО е приоритетна цел в

[d0%b1%d0%b0%d0%bd% d1%81%d0%ba%d0%b8%d1%8f%d1%82%d0%bd% d0%b0%d1%86%d0%b8% d0%be%d0%bd% d0%b0% d0%bb% d0%b8% d0%b7% d1%8a% d0%bc% d0%b5% d0%b5% d0%b2% d1%80% d0%be% d0%bf% d0%b5% d0%b9% d1%81% d0%ba% d0%b8% d1%81% d0%bd% d0%b8% d0%bc% d0%ba% d0%b8/](#), последен преглед на 18.03.2015 г.

²⁷ Ibid

²⁸ Дамјановски. Иван: „Анализа на јавното мислење за македонскиот процес на пристапување кон Европската Унија (2014-2016)“, Institute for Democracy Societas Civilis – Skopje, 2014 г., стр. 10.

програмите на водещите политически партии от албанския блок в страната и те я отстояват с еднаква твърдост през годините, което е допълнителен аргумент за реално съществуващите нагласи по отношение на този въпрос сред етноса. Тук е важно да се отбележи ролята и политиката на Албания по този въпрос.

2. Съединените американски щати и „албанският фактор“

Позицията на Съединените американски щати (САЩ) на този етап няма исторически аналог. Безпрецедентната концентрация на военна, политическа и икономическа мощ превръщат Америка в единствената „суперсила“ (терминът е използван за първи път през 1944 г. от Уилям Фокс)²⁹, способна да оказва съществено влияние на останалите субекти на международните отношения в глобален мащаб. Сред големите ѝ предимства без съмнение е нейното геостратегическо разположение. САЩ се намират в центъра на сложна мрежа от военни и икономически съюзи, като те са основния стълб в „най-силния и успешен съюз, който светът е виждал“³⁰. Същевременно, Америка е страна по множество икономически съюзи, най-големият от които е Северноамериканското споразумение за свободна търговия – НАФТА, с общ БВП на страните в него от 17 трилиона щатски долара. Това превръща НАФТА в една от най-големите зони за свободна търговия, сравнима с ЕС.³¹

В контекста на отношенията на „албанския фактор“ спрямо САЩ следва да се подчертае, че в албанската историография и национална памет важно място е отделено на взетото решение по време на конференцията за мир в Париж през 1919 г. от американския президент Удроу Уилсън, свързано с предложението за разделянето на Албания.³² Президентът Уилсън не приема идеята за промяна на границите на Албания, като подчертава собствения си принцип за самоопределение на малките народи. Тази позиция на САЩ се възприема от албанския етнос като изключително важна за нацията историческа подкрепа от страна на велика сила. Именно това има

---

²⁹ Fox, T. R. William, *The Superpowers – the United States, Britain and the Soviet Union – their responsibility for peace*, „Harcourt“, Brace and Company”, New York, 1944, p. 21.

³⁰ Обама, Барак – послание на президента на САЩ на срещата на върха на НАТО в Чикаго, 21.05.2012 г., достъпно на: <https://www.nato.int/docu/review/2012/Chicago/president-obama/RU/index.htm>, последен преглед на 07.11.2018 г.

³¹ Бабанов, Владимир, „САЩ – самотна сила и лидерство при тенденция към многополюсен свят“, в Пантев, Пламен, „Центровете на сила в международните отношения и проблемът за поляритета през XXI век“, Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“, София, 2014 г., стр. 78-84.

³² „Roli i Woodrow, Wilson në pavarësinë e Shqipërisë“, 27.11.2002 г., „Voice of America“, достъпно на: <https://www.zeriamerikes.com/a/1553809.html>, последен преглед на 07.11.2018 г.

основополагащо значение за перцепцията на албанците към Вашингтон и приемането на този „център за сила“ в международните отношения като ос, към която те се стремят да гравитират.

Поставяйки акцента в това изследване на влиянието на САЩ върху Р Македония и по-специално върху водената от „суперсилата“ политика по отношение на „албанския фактор“, се разглежда подкрепата, която албанската общност получава от Вашингтон и се разсъждава върху това какви цели и интереси преследва Америка на Балканите, дали не се използва изживяващата ренесанс албанска общност за прокарване на определени геостратегически политики от страна на Великите сили и как реализирането на едно, към този момент хипотетично разкрояване на границите на Западните Балкани, би се отразило на европейското бъдеще на страните от региона.

Преобладаващите становища на водещи експерти по международна и регионална сигурност се обединяват около заключението, че САЩ се възприемат от албанците като най-големия им партньор.

В изследването, на базата на аналитично-следствени връзки се посочват и конкретните причини за тази констатация.

3. Русия и „албанският фактор“

Управляващите в Р Македония не приемат Русия като „център на сила“, който има мащабно глобална атрактивна идея. Тук е валидно мнението на Фьодор Лукянов, че Москва „е изчерпала съветския модел и търси алтернатива, но досега е формулирала само традиционни идеи, базирани на консервативни ценности, които по дефиниция са неспособни да тласкат напред прогреса“.³³

С оглед динамично развиващата се вътрешнополитическа обстановка в страните от Западните Балкани стратегическата цел на Русия в региона може да се определи като блокиране на евроатлантическата интеграция на част от страните от бивша Югославия. В този контекст следва да се разглежда изказването на руския посланик в Р Македония

---

³³ Lukyanov, Fyodor, „Why Russia’s Soft Power Is Too Soft“, „Russian nad Global Affairs“, 01.02.2013, достъпно на: <http://eng.globalaffairs.ru/redcol/Why-Russias-Soft-Power-Is-Too-Soft-15845>, последен преглед на 07.11.2018 г.

Олег Шчербак, че Москва цели да създаде зона на военен неутралитет на Балканския полуостров. Тя ще обхваща БиХ, Черна гора, Сърбия и Р Македония.³⁴

Може да се оцени, че смяната на управляващата коалиция в Р Македония през 2017 г. доведе до намаляване на политическото влияние на Русия в страната. В резултат на това актуалното ниво на руски възможности за намеса в политическия курс на държавата се дефинират предимно от засилената евроатлантическа насоченост на управляващата коалиция, за което важна роля имат албанските партии.

Мнението на респондент от МВнР на Р Македония е, че като основна цел на Русия в страната може да се посочи генерирането на вътрешно противопоставяне между основните политически субекти и гражданското общество по отношение на стратегическите направления на водената външна политика от Скопие. Тук най-често се използва способът на демонизирането на „албанския фактор“, който е окачествяван като основната заплаха за идентичността на славянската нация /„македонците“ в региона/. На преден план руската дипломация се фокусира в направление на възпрепятстване достигането на публичен консенсус относно интеграцията на Р Македония в НАТО и ЕС. Същевременно се предприемат мерки за укрепване на икономическите и политическите интереси на Москва в страната. Не на последно място е и формирането на позитивно обществено мнение за Русия и нейното присъствие в Р Македония.³⁵

В изследването се подчертава отчетеното активизиране през последните години на руската външна политика по отношение на Р Македония, основно чрез „хибридни действия“. Отбелязват се лостовете за оказване на влияние от Москва в страната и отношенията ѝ към албанския етнос.

4. Китай и „албанският фактор“

Стратегията на Китай за „мирен възход“ има за цел държавата да бъде дефинирана пред останалия свят като базираща своето развитие на принципи и начини,

---

³⁴ Шчербак, Олег, интервю за ТВ „Наша ТВ“, ел. портал „Infomax.mk“, 01.04.2017 г., достъпно на: <https://infomax.mk/wp/%D0%BC%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D1%98%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BB%D0%BD%D0%B0%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D1%98%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D0%B5%D1%83/>, последен преглед на 23.07.2018 г.

³⁵ О., В., етнически албанец от Р Македония, проведено интервю на 14.06.2018 г. в Скопие.

които позволяват да се избягват и предотвратяват конфликти. Самият „мирен възход“ се стреми да стимулира икономическия растеж на държавата и да се увеличава нейното дипломатическо присъствие по света, като с всички държави се поддържат отношения основани на мир.³⁶

През последното десетилетие се наблюдава подчертано желание на Китай да засили партньорството си с ЕС. От страна на Брюксел се констатира значими усилия за изработване на устойчиви стратегически подходи в отговор на провежданата икономическа политика на Пекин по отношение на държавите намиращи се в непосредствената периферия на ЕС (Черноморския регион и Западните Балкани), но и в редица страни членки на Съюза. Това дава основание на китайската външна политика да оказва влияние по определени въпроси, върху обществени сфери и конкретни позиции на тези държави.

Разглеждайки китайската политика на „мирен възход“ следва да се направи изводът, че тя може да се приеме като положителна както за Р Македония, така и по отношение на „албанския фактор“ в страната. Това се аргументира от напредналите процеси на евроатлантическа интеграция на Скопие и високата степен на обществено одобрение към НАТО и ЕС от всички етнически групи, като водещи в този контекст се позиционират албанците. В своята същност „мирният възход“ на Пекин дава гаранции, че китайските икономически лостове на влияние ще носят ползи за държавата и представителите на албанската общност в нея, без това да бъде обвързвано с външнополитическо преориентиране, напускане на стратегически съюзи и системи за сигурност, в които членува страната или има желание да се интегрира.

Провежданата на настоящия етап от Китай политика спрямо албанския етнос кореспондира напълно с концепцията на Пекин за „мирен възход“. Конкретно по отношение на албанския етнос в Р Македония следва да се отбележи, че Пекин нито оказва съществено влияние върху „албанския фактор“, нито има очертаващи се предпоставки за това в бъдеще. Това се аргументира от доминиращата позиция на САЩ в региона, политиката водена от Вашингтон към албанците и силните аспирации на етноса към евроатлантическа интеграция, които са дефинирани като национален приоритет.

Имайки предвид факта, че Китай е категоричен по отношение статута на Косово, етно-националистическите особености на албанците и чувствителността им по този

---

³⁶ Kang, C., David, „Why China's Rise Will Be Peaceful: Hierarchy and Stability in the East Asian Region“, Perspectives on Politics, Vol. 3, No. 3 (Sep., 2005), pp. 551-554.

въпрос няма аргументирано основание да се предположи, че върху тяхното отношение към КНР ще бъде оказано въздействие, което да доведе до съществени положителни резултати за Пекин.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключението се прави верификация - отговорено ли е на очертаните изследователски въпроси. В резултат на прилагането на възприетата аналитична рамка и на избраната конфигурация от научни методи за изследване на всеки от разгледаните сегменти на проблема се правят обобщаващи изводи за постигнатите търсени цели. На базата на достатъчна аргументираност, достоверност и тежест на емпиричните подходи се дава отговор дали са защитени тезите на дисертацията и се отбелязват познавателните приноси на труда.

III. ПУБЛИКАЦИИ ВЪВ ВРЪЗКА С МАТЕРИЯТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

- „The tensions between Serbia and Kosovo – A major generator of instability in the region”, INSTITUTE FOR SECURITY AND INTERNATIONAL STUDIES, RESEARCH REPORTS 25, 2011.

- „Gaining perspectives through bilateral cooperation: Bulgaria - Macedonia”, Part of the policy recommendations of 25th Workshop of PfP – Consortium Study Group „Regional Stability in South East Europe” in Skopje, 2012, Croatian Membership in the EU – Implications for the Western Balkans, Vienna, February 2014, Federal Ministry of Defence and Sports in co-operation with: PfP Consortium of Defence Academies and Security Studies Institutes Garmisch-Partenkirchen, Germany, pp. 150-156.

- „Емиграционни процеси и икономическото влияние на албанската диаспора в Р Македония“, BULLETIN.XVIII.Number.2, Международен информационен център за балкански изследвания - СИБАЛ, Зима 2017 г., стр. 21-30.

- „Policy of Russia and the „Albanian factor“ in the Republic of Macedonia“, CENTER FOR INTERNATIONAL AND DEVELOPMENT STUDIES – SKOPJE, Journal of European and Balkan Perspectives, Vol 1, № 1, 2018, Skopje, pp. 6-12.
- „Политиката на Вашингтон към „албанския фактор“ в Македония“, под редакция за печат в сп. „Геополитика и геостратегиa“, бр. 1, 2019 г.
- „Охридското рамково споразумение и проблеми с пълното му прилагане“, под редакция за печат в BULLETIN.XIX.Number.1, Международен информационен център за балкански изследвания - СИБАЛ, Зима 2018 г.